

učitelja i popova, popova i doktorâ. Dakako, onakvu kao medj begovi i robovi: da nas bičuju, a mi da ljubimo palicu. Sjetimo se, braćo, onih rieči krčkog sinoda, kojima završuje svoja akta, i koje ovdje radi kratkoće samo u prevodu donášamo: »Ipak svećenik, koji sa učiteljem obći, neka ima uvijek na pameti svoj stalež i svoje dostojanstvo, i neka tako š njime uredi svoje posle, da svoju svećeničku ćud očuva i ne izloži, u učitelju nek uvijek smatra čovjeka svjetovnjaka, lajka«. I dalje: »Nikad pako svećenik, dušobrižnik, neka ne zaboravi, da su i učitelji podvrženici one iste kure, pa radi toga i njih se ima držati na onom istom mjestu (u istom poštovanju) kao i ostale vjernike«. A to će reći jednom rečju po De Amicisu: da mi budemo sluge ne popovski, nego popovskih službenicâ.

Altrochè kao braćal

I ti takvi ljudi kažu nama u »Omnibus«, da učitelji imaju »prosvjetljivati puk«, »uzgajati karaktere«, da »imaju zadatak apoštolskog poslanstva na prosvjetnom polju«. Da. Vi da ih osramotite, ocrnite, ponizite kao najpodlije stvorove pred pukom gdje živu, vi da ih moralno ubijete, a oni da uzgajaju.

Ele liepog li pojma o uzgoju! Ali, ne može se ni tražiti bolje od takvih neuzgojenih ljudi.

Kažu nam, da su učitelji »postavljeni da šire i uče moral«.

Čitatelj će se sjećati kad je prije 3—4 godine bio u Opatiji neki grčki ratni brod, ili više njih. Tom zgodom pisao je »Narodni List«, da je Dr. Krstić bio s jednim grčkim mornarom na strani i zatim pokazivao jedan zlatni grčki novac. I jasno dao razumjeti zašto da je Dr. Krstić taj novac dobio. Nije im bilo dosta. Prošle godine javljao neki pop u »Našoj Slogi«, da je učitelj Marki prozvao Veprinac Apriano, to jest apri ano, jer da je to njegov zanat; a »Narodni List« svjetovao Togu, da, za uspješno bombardiranje Port Artura, dodje u Veprinac proučavati kalibar topova itd. pošto Krup i Skoda ne mogu se mjeriti s onimi u Veprincu . . .

Pa ti i takvi ljudi, koji takve nauke medju puk šire, hoće da nas uče, kako imamo učiti i širiti moral u puku. Puste li ironije! Mondo sporko, rekao bi »Giornaleto«.

Eto, gospodo, sada znate onako »per summa capita« naše stanovište i radi šta smo glasovali proti vama i još ćemo, ako Bog dà, sve to uspješnije glasovati in raditi. Od izbora do sada sve nam srce pucalo, duša nas bolila, što onako gadno skoro u svakom broju vašeg glasila napadate jadne nesvjestne ljude, koji su rad jednog ili drugog uzroka glasovali sa gradskom strankom, nazivajuć ih slinjavci, blago, marva, i ako ste još mogli kakav sramotniji naziv izmisliti. A ne vidite, nesvjestniji od njih, da su i ono, ne samo po Bogu nego i po krvi i po rodu, vaša rođena braća, pa što proti njima pljuvate, sve vam na nos pada. A baš smo se obveselili, kad se uzdostojaste da i nas napadnete. To je što smo želili, jer nam eto pružite prigodu, da vam onako kao braća nebraći, bez okolišanja, bez naprezanja i bez obzira, reknemo cietu i golu istinu u vaš pošten brk, da vas razkrinkamo i obširnijem občinstvu, koji nemaju sreće da vas skroz poznadu, kako vas poznamo mi. Vi možete replicirati, jer imate svoje glasilo, a mi za sada ne ćemo, ne zato što mo se iscrpili, nego jer smo izdanjem ovog lista iscrpili naše uboške žepove.

A mi, drugovi i braćo, koliko nas je širom Istre, te smo jednih osjećaja, skupimo se, pobrojmo se i pod gornjim

naslovom udarimo sjedinjenim silama na skupnog nam neprijatelja — popovsko-hrvatsku kamoru u Istri.

U Puli, dne 16. Februara 1905.

Fran Zec, r. učitelj,

Leopold Stihović, r. učitelj,

Anton Rajčić, ravn. učitelj.

V ofenzivi.

(Dalje.)

Človeško samoljublje je preveliko, preslepo in pregluho, nego da bi mogel človek dobro spoznati samega sebe. On vidi rad in prav lahko pezdir v očesu svojega bližnjega, bruna v svojem očesu pa ne vidi. Liberalizem je torej sila proti klerikalni sili, nekaj naravnega in navadnega. Vsaki sili in protisili so pa določene meje, v katerih se morata gibati, opazovati in bojevati. Tak boj mora biti odkritosrčen, možat, resničen in z dobrim namenom. Ako nima boj obeh bojujočih se sil teh lastnosti, postane lahko slab, pregrešen, pohujšljiv in tudi škodljiv. Ako bi bil boj našega klerikalizma Bogu ljub in všeč, bi jim šel na roko, postali bi že davno lahko neomejeni gospodarji na zemlji, pa tega ni storil in tudi nikoli ne bo, ker Kristus ni prišel na svet zaradi pozemeljskega bogastva, ampak zaradi zveličanja duš; ne zaradi časti, slave in nadvlade nad zemeljskimi otroki, ampak da je te učil ponižnosti, krotkosti in radovoljnega uboštva. Nikdar ne bi mogli vzeti papežu države, ako bi ne bila to božja volja. Ker klerikalizem v svoji zaslepljenosti še vedno drvi za svojim idealom, ga kroti, svari in opominja liberalizem, in to delo, mislimo in smo tudi prepričani, je zaslužno delo.

Naš klerikalizem je slep in gluha za takšne pojme in dokaze; on smatra liberalizem za brezverstvo, za cerkvi nevarno društvo in gibanje, zato mu je napovedal boj na življenje in smrt. Ljubljanski škof je prepovedal svojim vernim pod smrtnim grehom brati prostomiseln časopisje in med temi tudi »Učit. Tovariša«. Njegov prednik Missia ni storil tega, čeprav je divjal boj takrat kakor sedaj. On je bil diplomat prve vrste, globoko misleč človek, smatral je liberalno stranko kot tako, kakršna je v resnici. Pobijal je v svojih pastirskih listih le zoper cerkvene dogme pisane članke, ki so bili vedoma ali nevedoma v fanatičnem boju objavljeni v liberalnem časopisju. On je s svojo prekanjenostjo, svojim talentom in klerikalnim prepričanjem zadal kot narodni odpadnik grozovit udarec našemu narodu s tem, da je vcepil in razširjal narodni indiferentizem, trdeč, da je narodnost poganstvo. Izvajevalec njegovih idej, dr. Mahnič, je za sluge po njegovem posredovanju postal škof.

Rekli smo že, da bi moral biti boj sile proti sili, boj liberalizma proti klerikalizmu pošten, odkritosrčen, možat in z dobrim namenom; v tem boju bi morala prevladati trezna razsodnost in pamet, ne pa fanatizem. Klerikalizem je s fanatično silo nadaljeval svoj boj med narodno maso in v svojem časopisju; liberalizem je tega pobijal z enako silo z geslom klin s klinom. V vsakem boju mora biti eden zmagovalac in drugi premaganec. Klerikalizem je zašel po zaslugi svojih strastnih in nepremišljenih voditeljev v zagato ki jo najlože karakterizujemo s pesnikom:

»Naprej ne znam,
nazaj ne smem.«

Klerikalizem je upal, mislil in želel v kratki dobi premagati in uničiti prostomiselnih ljudi, a se je jako varal. Med Slovenci se širi prostomiselná ideja čedalje bolj, sicer počasi pa zanesljivo, kdor tega ne verjame, vara samega sebe. To je povedal klerikalizmu v obraz eden voditelj in v tej stranki zaslužen mož, dr. Krek sam. Njihovo početje bje naši veri naravnost v obraz. Namesto miru in ljubezni vlada boj za posvetno nadoblast in sejejo prepír in sovraštvo. Brat sovraži brata, žena moža, sosed soseda in prijateljstvo se razdira, ker ljudstvo vidi, da se božje resnice ne ujemajo z delovanjem naše duhovščine. Naše cerkve niso več kraj molitve in miru, marveč kraj strastne agitacije za klerikalni ideal in zmerjanje tistih, ki niso z njimi enih misli. Še celo izpovednice so postale kraj agitacije in zatiralnice svobodomiselnih stranke. Enako je tudi takomenovano katoliško časopisje, ki bi ne smelo nositi tega imena, ker s tem jemlje čast in spoštovanje veri, pa vendar ga ljubljanski škof odobruje, zagovarja in celo podpira. Klerikalizem širi največ sam prostomiselnost med našim narodom, ker deluje v velikem nasprotju z nauki vere, v drugi vrsti pride šele liberalna stranka s svojim časopisjem. Veseli nas, da so prišli do spoznanja svojega pogubonosnega delovanja. Želē si sprave in miru, ker so pogreznili pregloboko v blato in prepad svoj politični voz. Že lansko leto smo jim očitali to. Pa kaj je odgovoril zaslepljeni in fanatični klerikalizem? »Amoniti ne izdajo pri nas nič in pisarenje »Učit. Tovariša« nam ne more škodovati prav nič.« Tako more govoriti le človek zakrknjenega srca brez pravega verskega čuta in fanatični ljudski slepar. On noče vedeti, da smo ravno učitelji s svojim glasilom, z zedinjenimi močmi in skupnim delovanjem velesila, ker smo med narodom, in delujemo, živimo in trpimo za narod; da povsod opazujemo njih dela in nakane ter da smo zaradi odgojevalne izkušnje vajeni gledati globoko ne samo v otroško dušo in individualnost, marveč tudi v dušo in delovanje mase naroda in — klerikalizma. — Ravno s tako lahkorniselnostjo je sodil in še sodi delovanje prostomiselnih, liberalnih ali naprednih stranke. Ljudje lahkorniselni, fanatični in lahkoverni nravi z zakrknjenim srcem do plemenitega in dobrega niso sposobni za voditelje naroda. Smelo lahko trdimo: dokler bodo imeli v rokah vodstvo klerikalne politike ljudje sedanjega kova, ni misliti na mir in spravo. Vsak mir po prestalem boju mora biti častno zadoščenje. Klerikalizem ne more dati takšnega častnega zadoščenja, ker se je izkazal mnogokrat kot figa-mož; snedel je častno besedo. Prostomiselnici se ne bodo pogajali s takšnimi ljudmi, preostaja samo en izhod in ta je: realna politika nasprotnikov; opustitev osebnosti; škof naj izda pastirski list kakor tirolski škofje; gojenje ljubezni do šole in napredka in prenehanje hujskanja zoper drugomislece v politiki po naših cerkvah in po klerikalnih političnih časopisih. Ako ima klerikalizem v sebi še kaj verskega čuta in ni postal popolnoma poganske nravi, bo storil to, drugače pa ne. Ako tega ne stori, vzgaja sam prostomiselnih ljudi.

* * *

Boj sam na sebi ni nič slabega,
V boju se rode velike ideje, se razgibljejo
sile do neslutna.

Dr. Jan. E. Krek.

Naš boj bi moral biti v narodnem smislu vzporeden in enak boju za versko prepričanje in dosego klerikalne nadvlade nad narodom. Rekli smo že, da zanemarja klerika-

lizem narodno čuvstvo in narodno prebujenje, njihova prevladujoča sila se bojuje za dosego klerikalnega ideala; narodno edinstvo, prebujenje in narodna zavest ji je deveta briga. Ako bi bil naš narod v isti meri narodno zaveden kakor je veren, bi mi ne delali klerikalizmu zaprek, bi mu ne očitali narodne malomarnosti in mlačnosti, pustili bi ga na miru, ker bi si znal zaveden narod pomagati sam. Tako pa smo prisiljeni poseči v boj, ker se nam narod smili, da ga fanatična duhovščina zlorablja pod krinko svetosti, da ga ložje molze in vodi v boj za klerikalno nadvlado. Priznavamo tudi mi, da je dobro, ako se narod giblje na raznih političnih shodih, ker tam sliši kaj novega, se uči misliti, žal, da le enostransko, le v verskem duhu, v narodnem le malo ali celo nič. Ako goje drugi narodi verski in narodni čut in razvitje vzporedno in enakomerno, mar bi ne bilo to mogoče tudi pri nas? Mogoče bi bilo, a kjer se uče, da je narodnost paganstvo, se ne splača o tem niti govoriti! Tudi mi vemo in priznavamo, da se je v tem zmislu naš narod prebudil tekom 30 let, da je klerikalizem lahko vesel in zadovoljen, mi pa tudi vemo, da je naš narod v narodni zavesti tak zaspanec kakor je bil pred 30 leti — in to nas peče!

V boju se rode velike ideje do neslutna, trdi Krek. Prav radi verjamemo, da jih je klerikalizem preslišal za svoje neumnosti do neslutna. Oni so dolgo časa mislili, da ne vemo, kam moli pes tace, da ne vemo za njihove skrivnostne želje in ideale; a vedeli smo prav dobro za vse, razkrili in pojasnili smo svetu vse — v nagoti stojijo pred nami, — a tega on ni slutil. Ne samodrug, v boju mora človek napeti vse dušne in telesne moči, da bi obvladal, prekanil, prestrašil in odbijal sovražnika in njegove namere. Le boj je posledica velikim idejam, ki se ustmeno ali potom časopisja širijo med narodom. To je nekaj jako dobrega, če so te ideje prave, na verski, patrijotični ali socijalni podlagi. Oglejmo si veliko idejo, ki pa zanjo ne mara naš klerikalizem! »Poleg vere in narodne zavednosti je narodom nujno potrebna tudi narodna prosveta.« Vsi enketaři od Šušteršiča do Kreka niso zinili besede o narodni zavednosti, pa tudi o narodni prosveti ne. Oni hrepene po miru in slogi, to je lepo in dobro, pa mir in sloga morata biti na zdravi podlagi, ki je koristna celokupnemu narodu, drugače ne maramo miru in sloge. O narodni zavednosti smo govorili, oglejmo si še narodno prosveto nekoliko bližje!

Vsi narodi hrepene po narodni prosveti, ker vsi izprevidijo, da je modro in dobro urejeno šolstvo podlaga občne narodne blaginje. Neomikan narod ne more nikakor napredovati. Šolska izobrazba je narodom tako potrebna kakor voda ribi, zrak pljučam ali hrana telesu. Pri nas so šolske razmere jako žalostne. Kjer so šole, so večinoma prenapolnjene z učenci, s pomanjkljivimi učnimi pripomočki, z jako slabimi, večkrat svinjakom podobnimi učnimi sobami, s slabimi, vlažnimi stanovanji, največ učiteljev pa še takih nima; mnogo šol je pa celo brez učiteljev. Na takih šolah poučujejo cerkovniki, dacarji ali kdo drugi, da zna le pisati in brati. — Tukaj imaš, klerikalizem, dosti dela in lahko si pridobiš nevenljivih zaslug, ako hočeš delati! Kdor se poteza za ljudsko prosveto, ta je pravi ljudski prijatelj, nasprotno je pa njegov zakleti sovražnik. Može, ki se potezajo za omiko in prosveto naroda, za dobro urejeno šolstvo in gnotno stanje učiteljstva, so zaslužni in spoštovanja vredni, naj pripadajo potem katerikoli politični stranki. Kdor je

prijatelj šole, ni zagrizen klerikalec, ker tega politični program je: ljudstvo puščati v temi nevednosti in neumnosti. Veseli nas, da je med narodom še mnogo ljudi, ki so prijatelji šole in učiteljstva, čeprav niso našega prepričanja, ker sprevidijo njeno korist; le voditelji klerikalizma so iz dna svoje duše temu nasprotni. Že vidimo, kako se repenčijo in vpijejo: Laž, laž! Mi smo prijatelji šole, samo liberalnih učiteljev ne maramo! — Tako torej? Saj smo že rekli, da bi rajši videli hudiča poleg sebe kakor drugače misleče v političnih zadevah. Za nas napredne, za narodno prosveto vnete, neumorno delavne in za trud z bedo plačane učitelje ne marate, ker smo vam in vašim idealom nasprotni; in zaradi nas ter zaradi našega prepričanja puščate naš narod čedalje bolj propadati v nevednost? To je res prava laž! Saj imate nekaj svojih kimavcev Slomškarjev, zakaj pa tem ne pomagate? Klerikalizem je bil, in bo vedno dosleden nasprotnik šoli in ljudski prosveti, ker se zavedno, omikano in dobro odgojeno ljudstvo kmalu otrese klerikalnega jarma in jerobstva. Kjer je imel in še ima klerikalizem ljudsko prosveto v neomejeni svoji oblasti, vidimo dokaz svoji trditvi. On je imel dovolj časa in prilike pri nas povzdigniti naš rod na boljšo stopnjo napredka in omike, pa ni storil ničesar, ker mu je ljudska neumnost in nevednost ljuba — ker se le neumna in nevedna ljudska masa uklanja klerikalizmu in njegovim idealom. Vi niste nam nasprotni zaradi tega, ker nismo vaši kimavci, podrepniki in vdani hlapci marveč zato, ker je vam in vašemu idealu sedanja šola z naprednim učiteljstvom prokletstvo za naš narod, ker se ta po šolah probuja in ker učiteljstvo ljudstvu odpira oči, da vidi vaše nakane, sleparije in hinavsko zavijanje resnice. Vi vpijete, da smo proti ljudstvu — lažniki! Ravno obratno je res.

(Dalje.)

Iz naše organizacije. Goriško.

Predsedništvo deželnega učiteljskega društva naznanja učiteljstvu na Goriškem in Gradiščanskem, da je odposlalo c. kr. namestništvu to-le vlogo:

Visoko c. kr. namestništvo!

Zakona o ureditvi pravnih razmer učiteljstva na ljudskih in meščanskih šolah, ki sta bila sklenjena v spodnjeavstrijskem in moravskem deželnem zboru, sta že dobila najvišjo sankcijo in sta stopila v veljavo s 1. januarjem 1905; zakon pa, ki ga je sklenil v tej zadevi zaradi splošne zahteve deželni zbor poknežene grofovine Goriške in Gradiščanske v seji 10. novembra 1904, je čakal na pomnožitev cele tri mesece v eni tukajšnjih tiskarn, in pravijo, da je bil še-le te dni predložen c. kr. namestništvu.

Dasiravno bo ta zakonski načrt zaradi načina, kako naj se troški pokrijejo, težko predložen v najvišjo sankcijo, prosi vendar podpisano predsedništvo, c. kr. namestništvo naj blagovoli brž ko je mogoče odposlati ga c. kr. ministrstvu za bogočastje in uk, da pride čim prej njegova rešitev in se potem, če bo treba, store nadaljni koraki v tem nujnem vprašanju, zakaj materialni položaj učiteljstva je zavoljo vedno rastoče draginje vseh življenjskih potrebščin, nastale posebno zaradi zidanja bohinjske železnice, tako žalosten, da so morali v zadnjem času po dveh umrlih učiteljev ostali (navedena so imena dotičnih) klicati na pomoč miloščino tovarišev v varstvo proti najhujšemu uboštvo.

Visoka c. kr. vlada naj tedaj blagovoli že v prejšnjih vlogah opisani, od dne do dne slabši učiteljski položaj sprejeti na znanje ter v interesu ljudske izobrazbe in splošnega napredka potrebno ukreniti, da se odpravi in učit. pravne razmere potrebam primerno uredi.

Predsed. dež. učit. društva za Goriško in Gradiščansko.

Književnost in umetnost.

„Popotnik“. Letnik XXVI. Štev. 3. — Na uvodnem mestu beremo razpravo »Luč in tema«, ki jo je napisal E. Gangl. — Tovariš A. Smrdelj priobčuje svoje konferenčno poročilo »Delovanje učiteljstva z ozirom na varstvo živali in rastlin«, kjer nam spretno kaže, kako je moči s posameznimi učnimi predmeti zbujati v mladini ljubezen do živali in rastlin in tako vzgojno vplivati na šolsko deco. — V spisu »S I. mednarodnega kongresa za šolsko higijeno v Norimberku l. 1904.« nas seznanja tovariš Fr. Kocbek s stavki in glavnimi mislimi, ki lahko dajo — in dobro bi bilo! — povod resnemu razmišljanju. — Tovariš I. Stukelj zaključuje poročilo o »Mednarodnem kongresu o pouku risanja v Bernu«. — Isti pisatelj priobčuje vrlo zanimiv spis »Čestita knjižna starina iz slovenskega ljudskega šolstva«, kjer opisuje kulturno zanimivo knjižico — abecednik — iz l. 1829. — Za »Književnim poročilom« prinaša »Razgled« (Listek, Pedagoški paberki, Kronika) obilico interesantnih vesti o šolstvu in učiteljstvu. — »Popotnik« je tudi to pot bogato in izborna založen. Priporočamo ga najtopleje.

Knjižni dar „Hrv. pedagog.-književnog zbora“ za leto 1904. Katančice. Stručak pripovječica za mali svijet. Hrvatskoj mladeži pribral Stjepan Širola. (Sa 7 slika.) Knjižnice za mladež XLV. knjiga. — Gabriel Compayre: Intelektualni i moralni razvitak djeteta. II. dio. Prevela Jelica Belović-Bernardzikowska. Knjižnice za učitelje XLII. knjiga. — Pedagojska enciklopedija. Uredniki Stjepan Basariček, Tomislav Ivkanec i Milan Pejnović. Knjiga I. Sveska X. (Kant — Komunalna, interkonfesijska i konfesijska škola.) O teh knjigah izpregovorimo o priliki obširneje.

Reforma šolnih dějepisu. Napsal Ed. Štorch. V Praze — VIII. Nákladem vlastním. Za 30 h. Str. 14. — Tovariš Štorch je napisal zanimivo in vsestranski instruktivno razpravo o reformi zgodovinskega pouka, ki bo gotovo zanimala tudi vsakega slovenskega učitelja, zato jo toplo priporočamo.

Vestnik.

Učiteljski dobrotniki. »Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta« so darovali: Ljubljanska kreditna banka 50 K; Glavna slovenska hranilnica in posojilnica v Ljubljani 50 K; Posojilnica v Žužemberku 50 K; gg. Janko in Jela Rahnè na Brdu 25 K mesto venca na grob gospe Fani Orožnove; kumica preblagorodna gdč. Berta baronica Tacco in kum Henrik Klavara, učitelj v Št. Ferjanu, nabrala pri krstu judčka Henrik Trpina pri pesmi »Luk se je oženil« — čuku 10 K dote, ki jo pa poklanja čuk prepotrebnemu učiteljskemu konviktu v Ljubljani. Živili učiteljski dobrotniki in nasledniki! Bog plati!

Čekovni promet učiteljskega konvikta. (Letnina à 2 K za l. 1905.) G. Simon Punčuh, nadučitelj v Šmarjeti; vodstvo l. šole pri Sv. Lenartu pri Škofji Loki; gosp. Janko Casl, šolski voditelj v Špitaliču; g. Josip Kenda, učitelj na Ljubinju pri Tolmini za leta 1904, 1905 in 1906; gosp. Josip Bertok, nadučitelj v Lazaretu (4 K); gospod Ivan Demšar, nadučitelj in gdč. Milka Aschmann, učiteljica v Smarjeti; g. Viljem Gebauer, nadučitelj v Šmihelu; g. Fr. Leskovar, nadučitelj v Novi cerkvi pri Celju.

Kolekta poštinih znamk za učiteljski konvikt. Iz slovenjegraškega okraja kolekta št. 36.

Osebnosti vesti. — Začasni učitelj v Loškem potoku Fran Zrimšek je nameščen za stalnega učitelja pri Sv. Jerneju pri Poljčanah (Ltajersko). Za veroučitelja na učiteljski v Kopru je imenovan katehet Emel Štolfa iz Izole. — Umrli je v Gradcu Ferdo Majcen, profesor verouka na ptujski gimnaziji.

„Ljudski oder“, društvo za vzgojo in omiko slovenskega ljudstva, ustanavljajo v Trstu.